

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2016

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ Θέματα και Απαντήσεις

Επιμέλεια: Ομάδα Φιλολόγων

www.othisi.gr

Τετάρτη, 1 Ιουνίου 2016
 ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
 ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΚΕΙΜΕΝΟ

ΩΘΗΣΗ
 Διεύθυνση: Αθήνα
 Διεύθυνση: Αθήνα

Γιώργος Ιωάννου
 ΜΕΣ ΣΤΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥΣ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΥΣ

Στέκομαι και κοιτάζω τὰ παιδιά· παίζουνε μπάλα. Κάθομαι στο όρισμένο καφενεϊό· σὲ λίγο θὰ σχολάσουν και θ' ἀρχίσουν νὰ καταφτάνουν οί μεγάλοι. Κουρασμένοι ἀπ' τὴ δουλειά, εἶναι πολὺ πιὸ ἀληθινοί. Οἱ περισσότεροὶ γεννήθηκαν ἐδῶ σ' αὐτὴ τὴν πόλη, ὅπως κι ἐγώ. Κι ὅμως διατηροῦν πιὸ καθαρὰ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ράτσας τους και τὴν ψυχὴ τους, ἀπὸ μᾶς τοὺς διεσπαρμένους. Ἰδίως ὅταν τοὺς βλέπω ἐδῶ, μοῦ φαίνονται πιὸ γνήσιοι. Κάπως ἀλλιώτικοι μοιάζουν μακριά, σὲ ἄλλα περιβάλλοντα συναντημένοι.

Ἡ ἀλήθεια πάντως εἶναι πὼς στὸ ζήτημα τῆς ἀναγνωρίσεως ἔχω φοβερὰ ἐξασκηθεῖ. Ὅπου κι ἂν εἶμαι, τὸν Πόντιο, ἄς ποῦμε, τὸν διακρίνω ἀπὸ μακριά· κι ἀπὸ μιὰ γραμμὴ τοῦ κορμιοῦ του μονάχα. Δὲν εἶναι ἀνάγκη ν' ἀκούσω τὴν ὁμιλία του, οὔτε νὰ διαπιστώσω τὴν ἀλλιώτικη μελαχρινάδα. Σπανίως νὰ πέσω ἔξω. Ἀπὸ κοντὰ ὅμως εἶμαι ὀλότελα ἀλάνθαστος. Τὸ ἴδιο και μὲ τοὺς Καραμανλήδες¹, τοὺς Καυκάσιους, τοὺς Μικρασιάτες ἀπ' τὶς ἀκτές, τοὺς ἄλλους ἀπ' τὰ βάθη, τοὺς Κωνσταντινουπολίτες, ἀπὸ μέσα ἢ ἀπ' τὰ περίχωρα, κι ἄς ἐπιμένουν ὅλοι τους πὼς εἶναι ἀπ' τὴν καρδιὰ τῆς Πόλης, κι ἀπ' τὸν Γαλατά². Οἱ Θρακιῶτες ὅμως ἔρχονται πιὸ καστανοί· ξανθοὶ πολλὲς φορές, κι εὐκολότερα μπερδεύονται μὲ πρόσφυγες ἀπὸ μέρη ἄλλα. Ἐξάλλου σὰ νὰ ἔχουν χάσει τὴν ἰδιαίτερη προφορὰ τους ἢ ἴσως ἐγὼ νὰ τὴν ἔχω συνηθίσει. Μπερδεύονται κυρίως μ' αὐτοὺς ποὺ ἦρθαν ἀπ' τὴ Ρωμυλία. Αὐτὸ συμβαίνει κι ἀνάμεσα στοὺς Ἑπειρῶτες και στοὺς ἄλλους ἀπ' τὶς περιοχὲς τοῦ Μοναστηριοῦ³.

Ὅταν τοὺς μπερδεύω, τὸ καταλαβαίνω συνήθως ἀργά· γιατί ἔχω τόση πεποίθηση πάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα, ὥστε σπανίως ρωτῶ. Κατὰ βάθος βέβαια αὐτὸ δὲν εἶναι σφάλμα, εἶναι διαπίστωση.

1 Καραμανλής : ο καταγόμενος ἀπὸ τὴν Καραμανία [Καραμανία: πόλη περὶ τα 90 χλμ. Ν.Δ. τοῦ Ἰκονίου].

2 Γαλατάς : συνοικία τῆς Κωνσταντινούπολης.

3 Μοναστήριον : πόλη τῆς Νοτιοσλαβίας, ἄλλοτε σπουδαίον ἐλληνικὸν κέντρο (σήμερον ἀνήκει στὴν Πρώην Γιουγκοσλαβικὴ Δημοκρατία τῆς Μακεδονίας).

Κι όμως πόση συγκίνηση έχει νὰ κοιτάζεις ἢ νὰ συζητᾶς στὰ καφενεῖα καὶ νὰ διαισθάνεσαι τὴ δική σου ἢ μιὰ ἄλλη πανάρχαια ράτσα. Ἀκοῦς ἐκεῖνες τὶς φωνές μὲ τὴ ζεστὴ προφορὰ καὶ σοῦ ῥχεται ν' ἀγκαλιάσεις. Ὀνόματα ἀπὸ σβησμένους τάχα λαοὺς καὶ χῶρες δειλιάζουν μέσα στὸ νοῦ· μεθῶ μονάχα καὶ πού τὰ λέω ἀπὸ μέσα μου, καθὼς ὀλοένα βεβαιώνομαι. Χαίρομαι νὰ κοιτάζω τὶς ἀδρὲς καὶ τίμιες φυσιογνωμίες τους, κι ἀνατριχιάζω βαθιά, ὅταν σκέφτομαι πὼς αὐτὸς πού μου μιλά εἶναι δικός μου ἄνθρωπος, τῆς φυλῆς μου. Κάτι σὰ ζεστὸ κύμα μὲ σκεπάζει ξαφνικά, θαρρεῖς καὶ γύρισα ἐπιτέλους στὴν πατρίδα. Δὲν ἔχει σημασία πού δὲ γνώρισα ποτὲ αὐτὴ τὴν πατρίδα ἢ πού δὲ γεννήθηκα κὰν ἐκεῖ. Τὸ αἷμα μου ἀπὸ κεῖ μονάχα τραβάει· ἐκτὸς κι ἂν εἶναι ἀληθινὸ πὼς ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖται ἀπ' αὐτὰ πού τρώει καὶ πίνει, ὁπότε πράγματι εἶμαι ἀπὸ δῶ. Καὶ πὼς ἐξηγεῖται τότε ὅλη αὐτὴ ἡ λαχτάρα;

Γυρνῶ μὲς στοὺς προσφυγικὸς συνοικισμοὺς μὲ δυνατὴ εὐχαρίστηση. Θράκες, Χετταῖοι, Φρύγες, ὄμορφοι Λυδοί, πάλι, θαρρεῖς ἀνθοῦν ἀνάμεσά μας. Οἱ ἴδιοι δὲν ξέρουν βέβαια αὐτὰ τὰ ὀνόματα· γιὰ μένα ὅμως εἶναι φορτωμένα μυστήριο καὶ ἀγάπη. Κι ἂν ἀκόμα δὲν εἶναι, πολὺ θὰ ἤθελα νὰ ἦταν ἔτσι ἡ ἀλήθεια.

Κι ὅμως τὰ τελευταῖα χρόνια ἔχουν κάνει τὸ πᾶν γιὰ νὰ σκορπίσει ἡ ὀμορφιὰ αὐτὴ στοὺς τέσσερις ἀνέμους. Οἱ ἐγκληματίες τῶν γραφείων ἐκμεταλλεύτηκαν τὴ ζωηράδα τους καὶ τὴν ἀγνόητά τους. Τοὺς ἐξώθησαν νὰ σφάξουν καὶ νὰ σφαχτοῦν· νὰ φαγωθοῦν, ἰδίως μεταξύ τους. Τώρα φυσικὰ τοὺς τρέμουν καὶ προσπαθοῦν νὰ τοὺς ξεφορτωθοῦν μὲ τὴ μετανάστευση. Πολὺ ἀργά, νομίζω.

Κάθε φορὰ πού φεύγω ἀπὸ κεῖ, μὲ ἀποχαιρετοῦν χωρὶς νὰ δείξουν παραξένεμα, ἂν καὶ ἄγνωστοί μου ἄνθρωποι. Τοὺς πληροφορεῖ τὸ αἷμα τους γιὰ μένα, ὅπως καὶ τὸ δικό μου μὲ κάνει νὰ τοὺς κατέχω ὀλόκληρους. Πάντως ποτὲ τοὺς δὲν ἐπιμένουν νὰ μὲ κρατήσουν στὶς παρῆρες τους.

Ὀλομόναχος, ξένος παντάξενος⁴, χάνομαι στὶς μεγάλες ἀρτηρίες. Ὅταν ἀνάβει τὸ κόκκινο καὶ σταματοῦν τ' αὐτοκίνητα, μου φαίνεται γιὰ μιὰ στιγμή πὼς παύει ἐντελῶς κάθε θόρυβος. Ἐρυθρὰ καὶ λευκὰ αἰμοσφαίρια σὰ νὰ κυκλοφοροῦν. Κι ὅμως βλέπω πὼς τὸ πλῆθος ἐξακολουθεῖ νὰ περπατᾶ, νὰ κουβεντιάζει ἢ νὰ γελάει. Σταματῶ πολλές φορὲς στὴ μέση τοῦ πεζοδρομίου, κι ὅπως στὸ κούτσουρο πού κόβει τὸ νερό, ἔτσι περιστρέφονται γύρω μου οἱ διαβάτες. Τώρα πού δὲν ἐμποδίζουν οἱ μηχανές, ἀκούω χιλιάδες βήματα στὸ πλακόστρωτο. Μοῦ ρχεται νὰ καμπυλώσω τὴ ράχη μου γιὰ νὰ περάσει χωρὶς ἐμπόδια αὐτὸ τὸ ποτάμι. Τῆς Γονατιστῆς⁵, ὅταν περνάει ἀπὸ πάνω μου τὸ βουβὸ ποτάμι τῶν προγόνων, γονατισμένος πάνω σὰ καρυδόφυλλα⁶, σκύβω βαθιὰ στὸ χῶμα, γιὰ νὰ μὴ βγάλουν οἱ ψυχῆς ἐξαιτίας μου τὸν παραμικρότερο παραπονιάρικο βόμβο⁷.

Ἐγὼ ὅμως ἀπὸ τώρα εἶμαι βαρῖα παραπονεμένος. Μέσα στοὺς ξένους καὶ στὰ ξένα πράγματα ζῶ διαρκῶς· στὰ ἔτοιμα καὶ στὰ ἐνοικιασμένα. Συγκατοικῶ μὲ ἀνθρώπους πού ἀδιαφοροῦν τελείως γιὰ μένα, κι ἐγὼ γι' αὐτούς. Οὔτε μικροδιαφορὲς δὲν ὑπάρχουν κὰν μεταξύ μας. Ὁ ἕνας ἀποφεύγει τὸν ἄλλο, ὅσο μπορεῖ. Μὰ κι ἂν τύχει νὰ σοῦ μιλήσουνε, κρύβουν συνήθως τὰ πραγματικὰ τους στοιχεῖα σὰ νὰ ἴναι τίποτε κακοποιοί. Τὸ ἰδανικό, ἢ τελευταία λέξη τοῦ πολιτισμοῦ, εἶναι, λέει, νὰ μὴ ξέρεις οὔτε στὴ φάτσα τὸ γείτονά σου. Πονηρὰ πράγματα βέβαια· προφάσεις πολιτισμοῦ, γιὰ νὰ διευκολύνονται οἱ ἀταξίες.

Γί' αὐτὸ ζηλεύω αὐτοὺς ποὺ βρίσκονται στὸν τόπο τους, στὰ χωράφια τους, στοὺς συγγενεῖς τους, στὰ πατρογονικά τους. Τουλάχιστο, ἄς ἦμουν σ' ἓνα προσφυγικὸ συνοικισμό μὲ ἀνθρώπους τῆς ράτσας μου τριγύρω.

(Γιὰ ἓνα φιλότιμο, 1964)

4 παντάξενος : ο εντελώς ξένος.

5 τῆς Γονατιστῆς: πρόκειται γιὰ τὴν Κυριακὴ τῆς Πεντηκοστῆς, κατὰ τὴν ὁποία διαβάζεται ὁ εσπερινὸς μετὰ τῆ Θεῖα Λειτουργία. Ὁ εσπερινὸς λέγεται «Γονατιστῆ» γιὰτὶ περιέχει ευχές γονυκλισίας (ὁ ἱερέας παροτρύνει τοὺς πιστοὺς νὰ γονατίσουν). Στον εσπερινὸ αὐτὸ ὑπάρχουν εἰδικές ευχές γιὰ ζωντανούς καὶ νεκρούς. Ἡ παραμονὴ τῆς Πεντηκοστῆς, τὸ Σάββατο, εἶναι τῶν ψυχῶν. Σύμφωνα με λαϊκὴ δοξασία, ἀπὸ τὸ Μεγάλο Σάββατο οἱ ψυχές ελευθερώνονται ἀπὸ τὸν Ἄδη καὶ ἔρχονται στὸν κόσμον ἰσὺς τῆς Αναστάσεως. Μετὰ τῆς Γονατιστῆς τελειώνει ἡ περίοδος χάριτος τῶν νεκρῶν καὶ ἀρχίζει ὁ θρήνος τῶν ψυχῶν.

6 γονατισμένος πάνω στα καρυδόφυλλα: Στὴ Θράκη τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς πῆγαιναν στὴν ἐκκλησία κρατώντας κλώνους καρυδιάς καὶ γονάτιζαν πάνω στα φύλλα. Πίστευαν ὅτι ἡ καρυδιά ἐξασφαλίζει υγεία καὶ ἀποδιώχνει τὰ κακὰ πνεύματα. Γί' αὐτὸ καὶ τὴν εβδομάδα ποὺ προηγείται τῆς Πεντηκοστῆς ἔβαζαν στὸν κόρφο τοὺς φύλλα καρυδιάς. (Βλ. Ἐπετηρὶς τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας, τόμος ΙΗ', ΙΘ', 1965-1966, σελ. 313-314).

«... Τὸ ψυχοσάββατο τῆς Πεντηκοστῆς χρησιμοποιοῦσαν καρυδόφυλλα γιὰ νὰ κλείνουν τὰ μάτια τους, νὰ μὴν τὰ δουν οἱ ψυχές τῶν νεκρῶν, ἀναγνωρίσουν τοὺς δικούς τους καὶ δὲν μποροῦν μετὰ νὰ τοὺς ἀποχωριστοῦν». (Βλ. Δημ. Σ. Λουκάτος, Συμπληρωματικὰ τοῦ χειμῶνα καὶ τῆς ἀνοιξῆς, Ἐκδ. Φιλιππότη, Ἀθήνα, 1985).

7 σκύβω βαθιά στο χῶμα, γιὰ νὰ μὴ βγάλουν οἱ ψυχές ἐξαιτίας μου τὸν παραμικρότερο παραπονιάρικο βόμβο: Ἡ κάθοδος τῶν ψυχῶν καὶ ἡ ἐπιστροφή τους στὸν Ἄδη εἶναι ἀρχαιοελληνικὴ δοξασία, καθὼς δὲν ὑπάρχει ὁ διαχωρισμὸς κόλασης καὶ παραδείσου. Ἀρχαιοελληνικὲς γιορτές σαν τὴν Πεντηκοστῆ: τὰ Λεμούρια – 9, 11, 13 Μαΐου – (οἱ ψυχές ἔρχονταν ἀπ' τὸν Ἄδη) καὶ τὰ Ἀνθεστήρια. Καὶ γιὰ τὶς δύο περιπτώσεις πιστεύεται ὅτι οἱ ψυχές εἶναι τόσο λεπτές στὴν υφή (σαν νὰ ἔχουν μιὰ υλικότητα), ὥστε μποροῦν νὰ κρεμαστοῦν ἀπὸ ἓναν ἰστό ἀράχνης... Γί' αὐτὸ ἐκεῖνες τὶς μέρες οἱ ζωντανοὶ δὲν πρέπει νὰ κινούνται ἔντονα γιὰτὶ μιὰ κίνησή τους μπορεῖ νὰ τραυματίσει μιὰ ψυχὴ (Βλ. Γ.Α. Μέγας, Ἑλληνικαὶ εορταί, Ἀθήνα 1956).

Α' ΕΡΩΤΗΣΗ

A1. Ἡ πεζογραφία τοῦ Γιώργου Ἰωάννου χαρακτηρίζεται, μεταξύ τῶν ἄλλων, ἀπὸ λεπτὴ παρατήρηση, σχόλιο καὶ ἀνεπιτήδευτη γραφή. Γιὰ καθένα ἀπὸ τὰ παραπάνω χαρακτηριστικὰ νὰ γράψετε, χωρὶς σχολιασμὸ, ἓνα ἀντίστοιχο παράδειγμα ἀπὸ τὸ κείμενο.

Μονάδες 15

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

A.1. Ἡ πεζογραφία τοῦ Γιώργου Ἰωάννου χαρακτηρίζεται ἀπὸ λεπτὴ παρατήρηση, σχόλιο καὶ ἀνεπιτήδευτη γραφή. Εἰδικότερα:

- **λεπτὴ παρατήρηση** ἐντοπίζουμε στὸ χωρίο «Ὅπου καὶ ἀν εἶμαι...Μοναστηρίου», ὅπου ὁ ἀφηγητὴς παρουσιάζει τὰ ἐξωτερικὰ χαρακτηριστικὰ τῶν προσφύγων.
- **σχόλιο** διακρίνουμε στὴν καταληκτικὴ φράση τῆς 6^{ης}: «Πολύ ἀργά νομίζω».
- **ἀνεπιτήδευτη γραφή** με δημοτικὴ γλῶσσα, καθημερινὸ λεξιλόγιο, μικροπερίοδο λόγο παρατηροῦμε ἤδη στὴν 1^η τοῦ κειμένου καὶ πιο συγκεκριμένα στὸ χωρίο τῆς «Στέκομαι...ὅπως καὶ ἐγώ».

Β' ΕΡΩΤΗΣΗ 1

B1. Σύμφωνα με την άποψη της Έλενας Χουζούρη, ο Γιώργος Ιωάννου, μέσω της μνήμης, περιπλανάται στον χώρο και τον χρόνο της Θεσσαλονίκης. Για καθένα από τα παραπάνω στοιχεία να γράψετε (μονάδες 8) και να σχολιάσετε (μονάδες 12) δύο αντίστοιχα παραδείγματα μέσα από το κείμενο.

Μονάδες 20

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

B1. Τα αφηγήματα του Ιωάννου έχουν χαρακτηριστεί ως μικρογραφίες της καθημερινής ζωής, τοποθετημένες μέσα σε ένα συγκεκριμένο ιστορικό χωροχρόνο, που δεν είναι άλλος από το χωροχρόνο της νεοελληνικής πραγματικότητας. **Ο άξονας του χώρου στον οποίο απλώνεται η αφήγηση είναι καλυμμένα η Θεσσαλονίκη.** Μια πρώτη ένδειξη αποτελεί η αυτοβιογραφική αναφορά στην 1^η παράγραφο («Οι περισσότεροι...όπως και εγώ»), όπου ο αφηγητής εστιάζει στους πρόσφυγες δεύτερης γενιάς οι οποίοι γεννήθηκαν στη Θεσσαλονίκη. Μια δεύτερη ένδειξη συναντάμε στην 8^η παράγραφο («Ολομόναχος...πλακόστρωτο»), όπου ο αφηγητής δίνει μία εικόνα της γενέτειράς του ως σύγχρονης μεγαλούπολης με την πολυκοσμία, τις μεγάλες λεωφόρους, την κίνηση των αυτοκινήτων.

Στην περίπτωση του χρόνου ξεκάθαροι προσδιορισμοί δεν υπάρχουν. Ωστόσο, η αναφορά στους πρόσφυγες δεύτερης γενιάς («Οι περισσότεροι γεννήθηκαν σ' αυτή την πόλη, όπως κι εγώ»), στο πρόβλημα της ενσωμάτωσής τους στην ελληνική κοινωνία, στη μετανάστευση πιθανόν των δεκαετιών '50-'60 («Κι όμως τα τελευταία χρόνια έχουν κάνει το παν για να σκορπίσει η ομορφιά αυτή στους τέσσερις ανέμους»), στον εκσυγχρονισμό της πόλης με τα προβλήματα που επιφέρει στις ανθρώπινες σχέσεις («Ολομόναχος...αταξίες»), όλα αυτά συνηγορούν υπέρ του ότι ο χρόνος της αφήγησης τοποθετείται στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, προκειμένου να μελετηθεί η φυσιογνωμία της νεοελληνικής πραγματικότητας, που διαρκώς αλλάζει και καλείται να συγχωνεύσει το παρελθόν με το παρόν. Πάντως, η απουσία απόδοσης του χρόνου στην ιστορική του εκδοχή χαρίζει στο αφήγημα μοναδική υφή, καταδεικνύοντας τον προσανατολισμό του Ιωάννου στη μοντέρνα γραφή.

Β' ΕΡΩΤΗΣΗ 2

B2. α) Να συνδυάσετε τα εκφραστικά μέσα (στήλη Α) με τις φράσεις του πεζογραφήματος του Ιωάννου «Μες στους προσφυγικούς συνοικισμούς» (στήλη Β), αντιστοιχίζοντας κάθε φορά έναν αριθμό της πρώτης στήλης με ένα γράμμα της δεύτερης. Δύο στοιχεία της στήλης Α περισσεύουν:

ΩΘΗΣΗ
Αγριότητα το μέλλον

ΩΘΗΣΗ
Αγριότητα το μέλλον

ΣΤΗΛΗ Α	ΣΤΗΛΗ Β
1. Χιαστό	α. Τους πληροφορεί τὸ αἷμα τους γιὰ μένα.
2. Παρομοίωση	β. Γι' αὐτὸ ζηλεύω αὐτοὺς ποὺ βρίσκονται στὸν τόπο τους, στὰ χωράφια τους, στοὺς συγγενεῖς τους, στὰ πατρογονικά τους.
3. Αντίθεση	γ. Ὄνόματα ἀπὸ σβησμένους τάχα λαοὺς καὶ χῶρες.
4. Υπερβατό	δ. Ὅπως στὸ κούτσουρο ποὺ κόβει τὸ νερό, ἔτσι περιστρέφονται γύρω μου οἱ διαβάτες.
5. Προσωποποίηση	ε. Τὸν Πόντιο, ἄς ποῦμε, τὸν διακρίνω ἀπὸ μακριὰ [...]. Ἀπὸ κοντὰ ὅμως εἶμαι ὀλότελα ἀλάνθαστος.
6. Μεταφορά	
7. Ασύνδετο	

Μονάδες 10

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

B2. α)

2 → δ

3 → ε

5 → α

6 → γ

7 → β

B2. β) Αφού βρείτε τον τύπο του αφηγητή και το είδος της εστίασης, να τεκμηριώσετε την απάντησή σας.

Μονάδες 10

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

B2. β) Ο αφηγητής στο συγκεκριμένο πεζογράφημα είναι ομοδιηγητικός και μάλιστα αυτοδιηγητικός. Εξάλλου, όπως παρατηρεί ο Α. Βιστωνίτης (βλ. σχολ. βιβλίο σελ.376) «ο αφηγητής είναι η κυρίαρχη ατομική συνείδηση». Γι' αυτό και η αφήγηση, που κατά κύριο λόγο γίνεται σε πρώτο πρόσωπο, έχει χαρακτήρα εξομολογητικό. Η εστίαση είναι εσωτερική και μάλιστα μονομερής ή μονοεστιακή. Πρόκειται για μια μορφή αφήγησης στην οποία τα πάντα μας δίνονται από μια οπτική γωνία: μέσα από την όραση, τα συναισθήματα, τη σκέψη και την αίσθηση ενός μονάχα προσώπου. Ενδεικτικά παραδείγματα: «Γυρνῶ ... ἀλήθεια» (5^η §), «Κάθε φορά ... παρέες του» (7^η §), «Γι' αὐτὸ ζηλεύω ... τριγύρω» (10^η §)

Γ' ΕΡΩΤΗΣΗ

Γ1. Να σχολιάσετε τα παρακάτω αποσπάσματα:

α) «Τὸ αἷμα μου ἀπὸ κεῖ μονάχα τραβάει· ἐκτὸς κι ἂν εἶναι ἀληθινὸ πὼς ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖται ἀπ' αὐτὰ ποὺ τρῶει καὶ πίνει, ὅποτε πράγματι εἶμαι ἀπὸ δῶ. Καὶ πὼς ἐξηγεῖται τότε ὅλη αὐτὴ ἡ λαχτάρα;»

σε κείμενο 80-100 λέξεων (μονάδες 10) και

β) «Συγκατοικῶ μὲ ἀνθρώπους ποὺ ἀδιαφοροῦν τελείως γιὰ μένα, κι ἐγὼ γι' αὐτούς. Οὔτε μικροδιαφορὲς δὲν ὑπάρχουν κὰν μεταξύ μας. Ὁ ἕνας ἀποφεύγει τὸν ἄλλο, ὅσο μπορεῖ. Μὰ κι ἂν τύχει νὰ σοῦ μιλήσουνε, κρύβουν συνήθως τὰ πραγματικά τους στοιχεῖα σὰ νὰ 'ναι τίποτε κακοποιοί. Τὸ ἰδανικό, ἢ τελευταία λέξη τοῦ πολιτισμοῦ, εἶναι, λέει, νὰ μὴ ξέρεις οὔτε στὴ φάτσα τὸ γείτονά σου.»

σε κείμενο 130-150 λέξεων (μονάδες 15).

Μονάδες 25

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Γ1.

α) Το αἷμα νοείται ἀπὸ το συγγραφέα ὡς μια ἀκατάβλητη εσωτερικὴ φωνὴ που ωθεῖ τον ἀφηγητὴ νοσταλγικά πρὸς τὴ χαμένη πατρίδα, εἶναι ὁ ομφάλιος λώρος καὶ ὁ συνεκτικὸς δεσμὸς που βρίσκεται σε λήθαργο καὶ ἐνεργοποιεῖται κάθε φορὰ που ὁ συγγραφέας (ἀλλὰ καὶ κάθε ἄνθρωπος) ἐρχεται σε ἐπαφὴ με ἕναν ἄνθρωπο τῆς φυλῆς του, τῆς πατρίδας του. Τὸ κοινὸ αἷμα που ρεεῖ στις φλέβες των «ομοκαταγόμενων» ἀνθρώπων λειτουργεῖ καὶ θα λειτουργεῖ πάντα ὡς ἡ δύναμη ἐλξης τοῦ ενός πρὸς τὸν ἄλλον, εἶναι ἡ ἀόρατη δύναμη, ἡ ἀνεξάντλητη πηγὴ ἐνέργειας που πησιάζει δυο πρόσφυγες καὶ μέσα ἀπὸ τὴν κοινὴ τους καταγωγὴ φορτίζονται συναισθηματικά καὶ επιχειροῦν νὰ διατηρήσουν ὅλα τὰ ξεχωριστὰ χαρακτηριστικά τῆς φυλῆς τους, προκειμένου νὰ τα μεταφέρουν ἀθικτὰ στους ἀπογόνους τους. Για τὸν Ἰωάννου, ἐπομένως, ἡ πατρίδα δὲν εἶναι ὁ τόπος στον ὁποῖο ζεῖ καὶ ικανοποιεῖ τις βασικὲς ἀνάγκες του ἀλλὰ ὁ τόπος με τὸν ὁποῖο νιώθει ἕνα βαθύ συναισθηματικὸ δεσμὸ καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ τόπος καταγωγῆς. Ἐτσι ἐξηγεῖται ἡ βαθιὰ του ἐπιθυμία νὰ βρίσκεται ἀνάμεσα στους πρόσφυγες.

β) Ὁ Ἰωάννου, στην πορεία των σκέψεών του γιὰ τὸν προσφυγικὸ πληθυσμὸ καταδεικνύει τὴν ἀποξένωση που χαρακτηρίζει τις σχέσεις των κατοίκων τῆς πόλης. Ὁ ἴδιος ἐκφράζει τὴ δυσαρέσκειά του γιὰ τὴν πόλη καὶ πιο συγκεκριμένα γιὰ τὴν ποιότητα των ἀνθρώπινων σχέσεων. Διαπιστώνει τὴν ἀνυπαρξία τους («Συγκατοικῶ...ὅσο μπορεῖ»), τονίζοντας ὅτι, ἀν καὶ οἱ πολεοκάτοικοι συγκατοικοῦν ἀποφεύγουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο καὶ δὲν συγκροῦνται οὔτε γιὰ ἀπλὰ πράγματα. Κυριαρχεῖ ἡ ἐπιφυλακτικότητα, λοιπόν, ἡ ἀπουσία τῆς θέλησης γιὰ ἐπαφὴ καὶ ἡ στρόφῃ στον ἀτομικισμό. Ὁ ἀφηγητὴς καυτηριάζει τὴν ὑποκρισία των ἀνθρώπων, που ἀποκρύπτουν τὴν πραγματικὴ τους ταυτότητα καὶ λειτουργοῦν με προσωπεῖο («Μὰ κι ἀν τύχει...κακοποιοί»). Τέλος, σχολιάζει εἰρωνικά τὴ στάση τους νὰ ἀποκαλοῦν «πολιτισμὸ» τὴν ἀδιαφορία γιὰ τὸν συνάνθρωπο καὶ τὴν ἀνωνυμία («Τὸ

ιδανικό...γείτονά σου»). Με εναργή τρόπο επικρίνει την αλλοτρίωση των ανθρώπων στα μεγάλα αστικά κέντρα, οι οποίοι, σε αντίθεση με τους πρόσφυγες των συνοικισμών, δεν μπορούν να νιώσουν το συλλογικό πνεύμα, την αξία της προσφοράς και της επικοινωνίας με το συνάνθρωπο.

Δ' ΕΡΩΤΗΣΗ

Δ1. Στο κείμενο του Γ. Ιωάννου και στο απόσπασμα του Θ. Δεύτου που σας δίνονται, να εντοπίσετε (μονάδες 5) και να σχολιάσετε (μονάδες 15) δύο ομοιότητες και τρεις διαφορές, ως προς το περιεχόμενο.

Μονάδες 20

[Απόσπασμα]

[...] Το πρώτο φως της αυγής που μας ξύπνησε, μας δημιούργησε την πρώτη έκπληξη. Μπροστά μας απλωνόταν ένας μεγάλος κόλπος, αλλά δεν γνωρίζαμε πού βρισκόμασταν, αφού η απόσταση ήταν πολύ μεγάλη, ενώ ακόμη και τα σπίτια φαίνονταν σαν μικρές κουκκίδες. Όσο πλησιάζαμε, όλα γίνονταν ευκρινέστερα, αλλά και πάλι συμπέρασμα δεν μπορούσαμε να βγάλουμε για το πού βρισκόμασταν. Μέχρι τη στιγμή που κάποιος απ' αυτούς που είχαν ανέβει ψηλά στο κατάρτι, φώναξε: «Ο Λευκός Πύργος, αδέλφια! Είμαστε στη Θεσσαλονίκη!». Ένα πανηγύρι έγινε πάνω στο κατάστρωμα, όπου συγκεντρώθηκαν όλοι οι επιβάτες. Όλοι ήθελαν να θαυμάσουν τη νύφη του Θερμαϊκού, που έστεκε εκεί αγέρωχη, ήρεμη, αρχόντισσα, καθώς την έλουζε ο πρωινός ανοιξιάτικος ήλιος. Η Θεσσαλονίκη έστεκε εκεί απέναντι, υπερήφανη για την ιστορία της, αλλά, το κυριότερο, με μια ανοικτή αγκαλιά για όλους. Γνώριζε από προσφυγιά η ίδια, γνώριζε από τέτοιους πόνους, γνώριζε τι σήμαινε ξεριζωμός! Ήταν έτοιμη να μας υποδεχθεί, όπως είχε υποδεχθεί πριν από εμάς χιλιάδες συμπατριώτες μας. Είχε παράδοση η πόλη σε τέτοιες καταστάσεις, είχε βαθιά φιλική σχέση με την ανθρωπιά και την ευαισθησία: οι άνθρωποί της ήταν ζεστοί, φιλικοί, φιλότιμοι, καταδεκτικοί, εργάτες του καθημερινού μόχθου οι περισσότεροι. Καταλάβαιναν καλύτερα από τον καθένα τι σήμαινε προσφυγιά, τι σήμαινε να ξεριζωθείς από τον τόπο σου, από το σπίτι σου, από τις δουλειές σου! Το καταλάβαιναν, γι' αυτό και στηρίζαν όπως μπορούσαν τους ανθρώπους που έρχονταν από τόσο μακριά, με τόσες ελλείψεις και, κυρίως, με ένα πολύ μεγάλο ψυχολογικό πρόβλημα. Γιατί, για τον κάθε πρόσφυγα, το πρόβλημα δεν ήταν μόνο ότι ξεριζώθηκε από τον τόπο του, ότι άφησε πίσω περιουσίες, νεκρούς, δουλειές. Το βασικό μας πρόβλημα, Μαξίμ, ήταν η ανασφάλεια και η ψυχολογική πίεση που αυτή μας προκαλούσε. Δεν ξέραμε τι μας ξημέρωνε, δεν ξέραμε σε τι συνθήκες θα ζούσαμε, δεν ξέραμε, το ελληνικό κράτος που πολεμούσε τόσα χρόνια, τι δυνατότητες έχει να μας συμπαρασταθεί. Είχαμε όμως την ελπίδα! Όλες αυτές οι σκέψεις ήρθαν σιγά - σιγά να φωλιάσουν στο μυαλό μου, καθώς ο πρώτος ενθουσιασμός που αισθανθήκαμε όλοι, αντικρίζοντας τη Θεσσαλονίκη, είχε πλέον εξανεμιστεί. Το πλοίο κάποια στιγμή σχεδόν μηδένισε ταχύτητα και ο γνωστός ήχος της άγκυρας ακούστηκε ξανά: «Άγκυροδέσαμε Ελλάδα, αδέλφια!» [...]

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Δ1) Ανάμεσα στα δύο κείμενα μπορούμε να εντοπίσουμε τόσο ομοιότητες όσο και διαφορές ως προς το περιεχόμενο.

- μία πρώτη ομοιότητα είναι η αναφορά στη **Θεσσαλονίκη**, ως πόλη που υποδέχεται προσφυγικούς πληθυσμούς από τις χαμένες πατρίδες (Ιωάννου: «Στέκομαι...συναντημένοι», Δεύτος: «Η Θεσσαλονίκη έστεκε...συμπατριώτες μας»)
- κοινό θεματικό κέντρο αποτελεί ο **ξεριζωμός από την πατρίδα και η προσφυγιά**. Ο κόσμος των προσφύγων είναι οικείος και στους δύο συγγραφείς, καθώς ο Ιωάννου είναι απόγονος προσφύγων και ταυτίζεται συναισθηματικά με αυτούς («Κάθε φορά...ολόκληρους»), ενώ ο Δεύτος είναι από αυτούς που καταφθάνουν στην καινούρια πατρίδα («Δεν ξέραμε...αδέλφια!»)
- ενώ ο Ιωάννου καταγράφει σκέψεις και συναισθήματα κινούμενος σε προσφυγικούς συνοικισμούς, όπου **ήδη έχουν εγκατασταθεί** και ζουν προσφυγικοί πληθυσμοί («κι όμως...αλήθεια»), ο Θ. Δεύτος αναφέρεται σε πρόσφυγες που **καταφθάνουν** στο νέο τόπο εγκατάστασης, τη μητέρα Ελλάδα («Το πρώτο φως...Θεσσαλονίκη» και «Ήταν έτοιμη...καταστάσεις»)
- χαρακτηριστική διαφορά, επίσης, αποτελεί η **στάση που τήρησαν οι γηγενείς απέναντι στους πρόσφυγες**. Στον Ιωάννου κατακρίνεται η αντιμετώπιση των προσφύγων από τους «εγκληματίες των γραφείων», οι οποίοι έσπειραν τη διχόνοια στους πρόσφυγες και δυσχέραναν τη ομαλή ενσωμάτωσή τους στην ελληνική κοινωνία («Κι όμως...νομίζω»). Στο παράλληλο κείμενο εξάιρεται η ζεστή-ανθρωπιστική στάση των αυτοχθόνων: κατανοούν, συμπαραστέκονται και στηρίζουν τους νεοφερμένους πληθυσμούς («Η Θεσσαλονίκη έστεκε...ψυχολογικό πρόβλημα»)
- η τρίτη διαφορά σχετίζεται με **την ίδια τη ζωή των προσφύγων**. Στους «Προσφυγικούς συνοικισμούς» παρουσιάζεται η καθημερινότητα των ήδη εγκατεστημένων πληθυσμών («Στέκομαι...συναντημένοι») ενώ στην «Τραπεζούντα: Το διαμάντι της Ανατολής» τονίζεται η αγωνία, ο φόβος η ανασφάλεια αλλά και η ελπίδα τους καθώς έρχονται αντιμέτωποι με μια καινούργια ζωή («Γιατί, για τον κάθε...την ελπίδα!»)

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Το πεζογράφημα του Γ. Ιωάννου «Μες στους προσφυγικούς συνοικισμούς» φέρνει σε επαφή τους υποψήφιους με το επίκαιρο θέμα της προσφυγιάς και το μεγάλο πρόβλημα της αποξένωσης στα αστικά κέντρα. Τα θέματα κρίνονται βατά για τους προετοιμασμένους μαθητές.

Οι ερωτήσεις έχουν διατυπωθεί με σαφήνεια και απαιτούσαν γνώση της τεχνικής του Γ. Ιωάννου και της αναλυτικής ερμηνευτικής προσέγγισης του κειμένου του.

Όλα τα στοιχεία τεχνικής και ερμηνείας για την ανάπτυξη των ερωτήσεων αντλούνται είτε αυτούσια είτε συνθετικά μέσα από τις σελίδες του τεύχους «Πεζογραφία» των εκδόσεων Ωθηση και τις γραπτές ασκήσεις, που είχαμε αξιοποιήσει κατά τη διάρκεια των μαθημάτων.

